

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες,
σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε
30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

Γ΄ Λυκείου

Θεματική ενότητα:

Θουκυδίδης, «Περικλέους Επιτάφιος», 2. 34 - 36

Τίτλος:

«Δυνατή πόλη, δυνατοί πολίτες»

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΜΑΝΤΖΩΡΟΥ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Θεσσαλονίκη 2012

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνοι υπο-ομάδας εργασίας αρχαίας ελληνικής γλώσσας δευτεροβάθμιας: Λάμπρος Πόλκας, Κοσμάς Τουλούμης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Δυνατή πόλη, δυνατοί πολίτες

Δημιουργός

Βασιλική Μαντζώρου

Διδακτικό αντικείμενο

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία Γενικής Παιδείας

(Προτεινόμενη) Τάξη

Γ΄ Λυκείου

Χρονολογία

Οκτώβριος 2012

Διδακτική/Θεματική Ενότητα

Θουκυδίδης, «Περικλέους Επιτάφιος», 2. 34 - 36

Διαθεματικό

Όχι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

—

Χρονική διάρκεια

5 διδακτικές ώρες [1 ώρα στην αίθουσα διδασκαλίας και 4 ώρες στο εργαστήριο].

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, σχολικό εργαστήριο.

II. Εικονικός χώρος: διαδίκτυο.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Προκειμένου να υλοποιηθεί το παρόν σενάριο, απαιτείται η συστηματική εξοικείωση του εκπαιδευτικού και των μαθητών με τις *ομαδοσυνεργατικές μεθόδους διδασκαλίας* αρχικά και, κατόπιν, με τη χρήση και την αξιοποίηση των βασικών εργαλείων των ΤΠΕ (επεξεργαστής κειμένου, λογισμικό παρουσιάσεων, τεχνικές αναζήτησης στο διαδίκτυο) και κατάλληλη υλικοτεχνική υποδομή (σχολικό εργαστήριο Η/Υ, φορητός Η/Υ, βιντεοπροβολέας, πρόσβαση στο διαδίκτυο).

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας.

Το σενάριο στηρίζεται

—

Το σενάριο αντλεί

—

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο «Επιτάφιος» του Περικλή έχει σταθερή και μόνιμη επίδραση στην ελληνική πραγματικότητα της οποίας λειτουργεί και ως παραμορφωτικός (;) καθρέφτης. Επιχειρείται να γίνουν κατανοητοί οι τρόποι πρόσληψης και εκμετάλλευσης του κειμένου σήμερα, οι καινοτομίες του ρήτορα καθώς και η επίδραση της πόλης στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των πολιτών.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

«Ακόμα και αν από τον κόσμο της κλασικής Αθήνας δεν μας είχε σωθεί τίποτε άλλο, ούτε κείμενο, ούτε αρχιτεκτόνημα, ούτε γλυπτό, ούτε αγγείο, έξω από τον επιτάφιο λόγο που καταχωρίζει ο Θουκυδίδης στο δεύτερο βιβλίο της ιστορίας του, και μόνο οι λίγες αυτές σελίδες θα αρκούσαν να μας αποκαλύψουν σε πόσο ύψος είχε φτάσει ο αθηναϊκός πολιτισμός στο δεύτερο μισό του 5ου π.Χ. αιώνα· να μας φανερώσουν

ακόμα πόσο δυνατό ένιωθε ο Αθηναίος πολίτης το δεσμό του με την πόλη του και πόσο καλά ήξερε ποια τα δικαιώματα του και ποιες οι υποχρεώσεις του απέναντι της. Αν υπάρχει ένα κείμενο που να δίνει το αληθινό νόημα της δημοκρατίας και του πατριωτισμού, αυτό είναι ο Επιτάφιος [...]. Και κάτι άλλο: Ένας λόγος πανηγυρικός δεν έχει μοναδικό σκοπό να υμνήσει αυτά που έγιναν, αλλά και να φρονηματίσει, δείχνοντας αυτό που πρέπει να γίνει –να φρονηματίσει πλασματικά τους σύγχρονους ακροατές, ουσιαστικά όμως όλον τον μεταγενέστερο κόσμο, όταν μάλιστα έχουμε να κάνουμε με ένα κτήμα *ἐς αἰεὶ*, όπως η συγγραφή του Θουκυδίδη. Και είναι βέβαιο πως ο μεγάλος ιστορικός θέλησε να υψώσει μπροστά στον άνθρωπο όλων των καιρών και τόπων ένα ιδανικό ζωής, που αξίζει να παλέψει κανείς να το πραγματώσει, και ας μην τον αφήνει η ωμή ζωή να το πραγματώσει απόλυτα». (Ι. Θ. Κακριδής, «Ελλήνων λόγοι», Θεσσαλονίκη 1981, σελ. 173-179, βλ. [Βιβλίο εκπαιδευτικού, σ. 30 – 34.](#))

Ένα πραγματικό μάθημα δημοκρατίας, όπως ο «Επιτάφιος» του Περικλή, σύμφωνα με όσα καταγράφει πιο πάνω ο Ι. Θ. Κακριδής και όπως συνηθίζουμε φιλόλογοι και μη να λέμε, έχει καταδικαστεί από το Ωρολόγιο Πρόγραμμα Διδασκαλίας σε ένα μονόωρο εβδομαδιαίως. Είναι γενικά παραδεκτό ότι παρατηρούνται ουσιαστικές ελλείψεις στη γλωσσική κατάρτιση των μαθητών, οι οποίες τους δυσκολεύουν εξαιρετικά στην κατανόηση των κειμένων. Το αποτέλεσμα είναι καθηγητές και μαθητές να καταβάλλουν μεγάλες προσπάθειες, ανεπιτυχώς τις περισσότερες φορές, να συνταιριάξουν το κείμενο, τη μετάφραση και την ερμηνεία του με τη διδασκαλία των γλωσσικών και συντακτικών φαινομένων. Στην περίπτωση αυτή, δεν υλοποιείται κανένας από τους σκοπούς του [Προγράμματος Σπουδών](#) της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας. Ούτε η αρχαία γλώσσα κατακτάται στον προσδοκώμενο βαθμό ούτε η ανθρωπιστική παιδεία υπηρετείται ουσιαστικά. Πολύ περισσότερο όταν το προς διδασκαλία κείμενο είναι ο «Επιτάφιος» του Περικλή, όπου και η γλωσσική προσπέλαση και η ενασχόληση με τον κόσμο και τις ιδέες του κειμένου προσκρούουν σε ορισμένες από τις παθογένειες του σύγχρονου ελληνικού

λυκείου. Εκτός από αυτό, το μάθημα προορίζεται για τη Γ΄ Λυκείου, τάξη στην οποία τα μαθήματα που δεν περιλαμβάνονται στον στενό πυρήνα των κατευθύνσεων αντιμετωπίζονται με απόλυτη αδιαφορία από τους μαθητές. Επιπρόσθετα, το αρχαίο κείμενο προσεγγίζεται δύσκολα από τους μαθητές που δεν ακολουθούν τη θεωρητική κατεύθυνση, καθώς το αντιμετωπίζουν με αρνητισμό και ορισμένες φορές, όπως οι ίδιοι δηλώνουν, ως ξένη γλώσσα.

Για αυτόν τον λόγο, απαιτείται ενός άλλου τύπου προσέγγιση που θα υπερβαίνει την παραδοσιακή διδασκαλία και το κείμενο, θεωρώντας το περισσότερο ως αφορμή, υπακούοντας σε αρχές οι οποίες ευνοούν την επικοινωνία και τη συνεργασία μεταξύ των μαθητών. Αυτές οι μέθοδοι θα επιτρέψουν στους μαθητές να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους, να αναδείξουν τις ιδιαιτερότητές τους και να αναπτύξουν ποικίλες ερμηνείες σχετικά με τα συμφραζόμενα –αλλά και τα μη συμφραζόμενα– του μαθήματος. Οι παραπάνω αρχές όχι μόνο εμπλουτίζουν τους διδακτικούς χειρισμούς που αναπτύσσει ο εκπαιδευτικός στο μάθημα, αλλά μπορούν και να εμπλέξουν τους μαθητές σε μαθησιακές διαδικασίες που ξεπερνούν τον πληροφοριακό χαρακτήρα και τις στερεοτυπικές πρακτικές. Βοηθούν, δηλαδή, τους μαθητές να προσεγγίζουν πληροφορίες ή να αναπτύσσουν ιδέες, δεξιότητες, αξίες, συναισθήματα, τρόπους σκέψης και μέσα έκφρασης του εαυτού τους, με βάση τη σύγχρονη εκπαιδευτική απαίτηση «να μάθουν πώς να μαθαίνουν». Κατά συνέπεια, προκρίνεται η *ευρετική – ανακαλυπτική μέθοδος κατασκευής της γνώσης*, που θα υλοποιηθεί μέσω της *ομαδοσυνεργατικής μάθησης*.

Οι ομάδες ορίζουν τους ρόλους των μελών τους (χειριστής Η/Υ, συντονιστής κλπ.) και εργάζονται σε συγκεκριμένο υλικό (κείμενα, πηγές, εικόνες, διαγράμματα, χάρτες κλπ.) κρατώντας σημειώσεις, καταθέτοντας απορίες, απαντώντας σε ερωτήματα και γενικά συγκροτώντας σε ενιαίο περίπου σώμα το προϊόν της δουλειάς τους. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη φάση αυτή είναι να παρακολουθεί την ομάδα, να ενθαρρύνει δίνοντας οδηγίες, να επιλύει απορίες, να διαχειρίζεται τον χρόνο κλπ.

Οι ομάδες ανακοινώνουν τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν και προβαίνουν στη στοχαστική ερμηνεία τους, κάνοντας συνοψίσεις και αναζητώντας συνδέσεις, προεκτάσεις κλπ.

Στόχος είναι να εμπλακούν προσωπικά σε κοινό προβληματισμό, να κινητοποιηθούν και να αναπτύξουν νοητικές διεργασίες, προκειμένου να δώσουν λύσεις στη διάρκεια συζήτησης με ολόκληρη την τάξη ή στη διάρκεια μιας διάλεξης. Οι μαθητές παράγουν ερωτήσεις, παραδείγματα ή απαντήσεις, καλούνται να επανεξετάσουν, να συνοψίσουν, να συζητήσουν, να βοηθήσουν ο ένας τον άλλον ή να δημιουργήσουν κάτι μαζί.

Επιπλέον, στη εποχή της κυριαρχίας της εικόνας κρίνεται επιβεβλημένος ο *οπτικός γραμματισμός*. Η εικόνα ως *πηγή μηνυμάτων* και ταυτόχρονα ως *τρόπος έκφρασης* των μαθητών αποτελεί πεδίο παραγωγής νοήματος, προσθέτοντας τη διάσταση της *πολυτροπικότητας* στα κείμενα που χρησιμοποιούνται στο σχολείο (Χοντολίδου, 1999). Προσφέρει ερεθίσματα για την πραγμάτευση του γνωστικού αντικείμενου, την «οικοδόμηση» της γνώσης, την απόδοση προσωπικών ερμηνειών, την ανάπτυξη πολλαπλών τύπων νοημοσύνης και υψηλών νοητικών λειτουργιών, τη *συγκειμενοποίηση* “contextualization” της μάθησης και τη δημιουργία ευέλικτου μαθησιακού περιβάλλοντος (Φλουρής, 2002). Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο ρόλος του εκπαιδευτικού σε τέτοιες συνθήκες μάθησης είναι εντελώς διαφορετικός, υποστηρικτικός, ενθαρρυντικός, όχι πάντως ο ρόλος του αποκλειστικού φορέα της γνώσης. Ακόμη, είναι ο *συνερευνητής* που μαζί με τους μαθητές του θα προβληματιστεί για τη φύση της γνώσης και της διδασκαλίας, θα αντιμετωπίσει δυσκολίες, θα αξιοποιήσει κάθε απροσδόκητη κατάσταση που θα δημιουργηθεί. Μια τέτοια θεώρηση, χωρίς να αγνοεί στόχους και προθέσεις, προωθεί τη *χειραφέτηση* του εκπαιδευτικού, διευκολύνει την *επίτευξη κοινωνικής αλλαγής*, προάγει την *εσωτερική δυναμική του επαγγέλματος* και συνεισφέρει στον *εκδημοκρατισμό της εκπαίδευσης* (Ξωχέλλης, 2005).

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Επιχειρείται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να αντιληφθούν τη σημασία του έργου των προγόνων για τους απογόνους.
- Να κατανοήσουν την επίδραση του κράτους στη διαμόρφωση των συνειδήσεων των πολιτών.
- Να αντιληφθούν την επίδραση που ασκούν τα αρχαία κείμενα στην εποχή μας αλλά και τον τρόπο με τον οποίο αυτά προσλαμβάνονται.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Επιχειρείται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να κατανοήσουν τη λειτουργία της τυπικής δομής του προοιμίου ενός επιταφίου λόγου.
- Να κατανοήσουν την προσπάθεια του ρήτορα να επικοινωνήσει με το ακροατήριο του εκφράζοντας τις αμφιβολίες του.
- Να επισημάνουν τις καινοτομίες του ρήτορα στο συγκεκριμένο κείμενο, συγκρίνοντάς το με άλλα ομοειδή.
- Να εντοπίζουν τους αντιθετικούς συλλογισμούς και να κατανοούν τη λειτουργία τους.

Γραμματισμοί

Επιχειρείται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να αξιοποιούν τις ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες.
- Να ασκηθούν στη σύγκριση κειμένων, την κριτική αποτίμησή τους και την εξαγωγή προσωπικών συμπερασμάτων.
- Να εξοικειωθούν με τα σώματα κειμένων και να ανιχνεύουν παραδείγματα μέσα από τα αυθεντικά συμφραζόμενα.

- Να ασκηθούν στον διάλογο, την κριτική αποτίμηση πηγών διαφορετικού είδους για την εξαγωγή συμπερασμάτων και στην παραγωγή προφορικού ή γραπτού λόγου σε συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο.
- Να αντιμετωπίζουν τη γνώση ως πρόκληση για περαιτέρω διερεύνηση μέσω του ελέγχου εντύπων και ηλεκτρονικών πηγών πληροφόρησης.
- Να αποκτήσουν επίγνωση της πολλαπλότητας των ερμηνειών που εκ φύσεως επιδέχεται ένα κείμενο, μέσω της ανάδειξης των στοιχείων που την υποστηρίζουν.
- Να αντλούν από τον πνευματικό πολιτισμό, αρχαίο και νεότερο, ερεθίσματα για την κριτική αντιπαράθεση με το σύγχρονο περιβάλλον.
- Να προσεγγίζουν τα θέματα της αισθητικής, ηθικής, πολιτικής συμπεριφοράς ως εκφράσεις του πολιτισμού και να τα αντιμετωπίζουν με πνεύμα ανοιχτό και διάθεση προόδου.

Διδακτικές πρακτικές

Με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας πραγματοποιούνται σημαντικές μαθησιακές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μαθητών. Αναπτύσσονται κοινωνικές δεξιότητες, στάσεις και αξίες που συμβάλλουν στη δραστηριοποίησή τους μέσα στη σχολική τάξη έτσι ώστε να μην παραμένουν αμέτοχοι και παθητικοί μέσα σε αυτήν. Ταυτόχρονα, η εξοικείωσή τους με ερευνητικές διαδικασίες προσέγγισης της γνώσης τους εθίζει στη μέθοδο της συγκέντρωσης, της ανάλυσης και της σύνθεσης των πληροφοριών στην προσπέλαση συγκεκριμένων θεμάτων, συντελώντας στη δημιουργία κριτικά σκεπτόμενων πολιτών.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Ο Επιτάφιος του Περικλή αποτελεί ένα έργο με ποικίλες αναγνώσεις σε όλες τις εποχές. Πρόκειται για το εγκώμιο μιας πόλης και του πολιτεύματός της αλλά ταυτόχρονα αποτελεί και ύμνο στην αναγκαιότητα της προσωπικής συμμετοχής του πολίτη στα δρώμενα της πόλης του. Με αφορμή, λοιπόν το κείμενο θα φανεί πως στην αρχαία ελληνική πόλη ο πολίτης δεν αναμένεται απλώς αλλά είναι υποχρεωμένος να συμμετάσχει στη δημόσια πολιτική ζωή, πράγμα που διαφοροποιεί τον πολίτη του παρελθόντος με τον πολίτη της εποχής μας.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Το σενάριο συνδέεται με τους στόχους διδασκαλίας του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών στο Λύκειο.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Ευελπιστούμε ότι η εισαγωγή των ΤΠΕ σε ένα τέτοιο μάθημα θα συμβάλει θετικά, ώστε να κεντρίσει το ενδιαφέρον των μαθητών, και θα τους εμπλέξει δημιουργικά σε δραστηριότητες διερευνητικού τύπου. Επίσης, θα συντελέσει στη δημιουργία

κριτικών υποκειμένων που θα διαθέτουν την υποδομή, ώστε να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της εποχής .

Κείμενα

Κείμενα σχολικών εγχειριδίων

Θουκυδίδη, [«Περικλέους Επιτάφιος»](#) Γ΄ Λυκείου.

Κακριδής, Ι. Θ. 1981. «Ελλήνων Λόγου». Θεσσαλονίκη [ι. έ.] - Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 173-179. Στο Θουκυδίδη, «Περικλέους *Επιτάφιος*» Γ΄ Λυκείου: [Βιβλίο εκπαιδευτικού, 30-34](#).

Έκφραση – Έκθεση Γ΄ Λυκείου: Η Πειθώ: [Επίκληση στην αυθεντία](#).

Κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Πλάτων, [«Μενέξενος»](#). 1899. Εκδοθείς μετά σχολίων υπό Γ. Μιστριώτου. Αθήνα: Π. Δ. Σακελλαρίου [«Ανέμη»: Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Νεοελληνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Κρήτης].

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα [Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας]:

-Δημοσθένης, [«Επιτάφιος», 1-5 \(προοίμιον\)](#). Στο *Demosthenis Orationes*. I–III. 1903-1931. Ed. S. H. Butcher & W. Rennie. Oxford, Clarendon Press.

-Λυσίας, [«Επιτάφιος», 1-16 \(προοίμιον\)](#). Στο *Lysias*. 1930. Ed. W. R. M. Lamb. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press - London: William Heinemann Ltd.

Υπερείδης, [«Επιτάφιος»](#). Στο *Minor Attic Orators I - II*. 1962. Engl. translation by J. O. Burt, M.A. Cambridge, MA: Harvard University Press - London: William Heinemann Ltd [Βικιθήκη: Ηλεκτρονική Βιβλιοθήκη] [ή εναλλακτικά η ίδια έκδοση: Υπερείδης, [«Επιτάφιος»](#) - Perseus Digital Library].

Υποστηρικτικό / εκπαιδευτικό υλικό

Φωτογραφίες

[Η Δηλιακή Συμμαχία](#) στα πρόθυρα του Πελοποννησιακού Πολέμου, 431 π.Χ (χάρτης) [πηγή: Ελληνική Βικιπαίδεια - Ελεύθερη Διαδικτυακή Εγκυκλοπαίδεια].

Ιστοσελίδες

[«Ανδρών επιφανών πάσα γη τάφος - Θουκυδίδου, Περικλέους Επιτάφιος»](#) [πηγή: «Σκέψις» - Ένα blog για τον άνθρωπο, την κοινωνία, την πολιτική και όχι μόνο].

[Απόσπασμα από τον «Επιτάφιο» του Περικλέους](#) [πηγή: «Ελλήνων Παλιγγενεσία» - Ιστολόγιο].

Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών: [Σκοτεινοί αιώνες – Κλασικοί χρόνοι](#) [πηγή: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών].

Ελληνική Ιστορία στο Διαδίκτυο [πηγή: Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού]:

- [Α΄ Αθηναϊκή Συμμαχία](#)

- [Αρχαιότητα](#)

- [Εισαγωγή στην οικονομία της κλασικής Αθήνας](#)

[Google](#) [Μηχανή αναζήτησης]

[«Η ηθική διδασκαλία στον Επιτάφιο του Περικλέους»](#) [πηγή: «Πανικός» - Ιστολόγιο για τη Φιλοσοφία, την Ιστορία, τη Θεολογία].

[«Θεατρική περιφορά του εθνικού μας Επιταφίου»](#), 07/07/2012 [πηγή: «Ναυτεμπορική» - ηλεκτρονική εφημερίδα]

[«Θουκυδίδου, Περικλέους Επιτάφιος λόγος»](#) [πηγή: «Πανιώνιος». Κυανέρυθρο σκακιστικό blog]

[«Περικλέους, Επιτάφιος λόγος»](#) [πηγή: «Αιώνια Ελληνική Πίστη»]

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα [Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας]:

[Συμφραστικός Πίνακας Λέξεων](#) του Ανθολογίου Αττικής Πεζογραφίας.

Ψηφιακή Συλλογή Εικονικής Πραγματικότητας: «Η αρχαία Αγορά της Αθήνας»:
[Χάρτης Αγοράς](#) [πηγή: Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού]

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Μετά την παρουσίαση του κεφαλαίου 34, γίνεται συζήτηση στην αίθουσα διδασκαλίας σχετικά με τις σημερινές ταφές με δημόσια δαπάνη και τη συνήθεια εκφώνησης επικήδειων λόγων. Γίνεται προσπάθεια να καθοριστεί σε αδρές γραμμές το περιεχόμενο ενός επικήδειου λόγου που θα απευθύνεται σε πεσόντες υπέρ πατρίδος. Επειδή τα σχετικά βίντεο που υπάρχουν το διαδίκτυο και θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν ως αφορμή κρίνονται ως ψυχολογικά επιβαρυντικά, προτιμούμε να συζητήσουμε για ταφές ηρώων στην αρχαιότητα. Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες (έξι των τεσσάρων μαθητών) μεικτές ως προς το φύλο, την επίδοση και την εξοικείωση με τις τεχνολογίες. Κατόπιν, ζητούμε από τις ομάδες να υποθέσουν ότι τους έχει ανατεθεί να εκφωνήσουν τον συγκεκριμένο «Επιτάφιο» και να παρουσιάσουν σύντομα σε μια προφορική παρουσίαση μέσω ενός εκπροσώπου που θα ορίσουν οι ίδιες τη θεματολογία γύρω από την οποία θα περιστρεφόταν ο λόγος τους (διαθέτουμε 4 - 5 λεπτά για την κάθε ομάδα).

2^η ώρα (στο εργαστήριο πληροφορικής)

Την επόμενη ώρα στο εργαστήριο πληροφορικής χωρισμένοι σε ομάδες ασχολούμαστε με το [Εισαγωγικό Φύλλο Εργασίας](#), μέσω του οποίου επιχειρείται να οδηγηθούν οι μαθητές στο συμπέρασμα ότι ο «Επιτάφιος» είναι ένα κείμενο ζωντανό που εξακολουθεί να συγκινεί πολλούς, που επιδέχεται πολλαπλές ερμηνείες και γίνεται πολλαπλά αντικείμενο εκμετάλλευσης, προκειμένου να εξυπηρετήσει την πρόθεση του εραμιστή του. Ζητείται από τους μαθητές να κάνουν αναζήτηση με τη μηχανή αναζήτησης, να εντοπίσουν αναφορές στον «Επιτάφιο» που δεν έχουν ούτε φιλολογικό ούτε εκπαιδευτικό χαρακτήρα και να σχολιάσουν τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιείται σήμερα το συγκεκριμένο κείμενο και ποιοι είναι οι σκοποί όσων το

χρησιμοποιούν. Κατόπιν, δίδεται απόσπασμα από το κείμενο του Ι. Θ. Κακριδή σχετικά με την αξία του «Επιταφίου» και ζητείται από τους μαθητές να το συγκρίνουν με τα ευρήματά τους και να παρουσιάσουν τα τελικά συμπεράσματά τους 3^η ώρα (στο εργαστήριο πληροφορικής)

Την τρίτη ώρα (δεύτερη ώρα στο εργαστήριο πληροφορικής) ασχολούνται με το 1^ο Φύλλο Εργασίας, όπου θα εντοπιστούν τα προοίμια των «Επιταφίων» του Δημοσθένη και του Λυσία από την Πύλη της Ελληνικής Γλώσσας και θα μεταφερθούν σε ένα αρχείο κειμένου από την κάθε ομάδα. Κατόπιν, οι μαθητές εισέρχονται στην ψηφιακή βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης και εντοπίζουν τον «Μενέξενο» του Πλάτωνα από την έκδοση του Γ. Μιστριώτη, σελ 45-47, τον οποίο και συμβουλεύονται, ενώ τους δίνεται από τον διδάσκοντα το προοίμιο του «Επιταφίου» του Υπερείδη (που μπορούν να εντοπίσουν και εδώ ή, από την ίδια έκδοση, εδώ). Συγκρίνουν τα προοίμια μεταξύ τους, εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές, και συνθέτουν ένα τελικό κείμενο με τη μορφή άρθρου για τις καινοτομίες του Περικλή στον «Επιτάφιο».

Ασχολούνται με τον εντοπισμό των αντιθέσεων στο κεφάλαιο 35 και τη σχηματική απόδοσή τους. Αναζητούν τις τρεις λέξεις στις οποίες συνοψίζεται το περιεχόμενο του «Επιταφίου» στον Συμφραστικό Πίνακα Λέξεων του Ανθολογίου Αττικής Πεζογραφίας και κατασκευάζουν ερμηνευτικό λήμμα για την καθεμιά, κατάλληλο να δημοσιευθεί σε λεξικό.

4^η ώρα

Στο 2^ο Φύλλο Εργασίας γίνεται η διάκριση στις γενιές της Αθήνας και ζητείται να παρουσιάσουν οπτικοποιημένα την προσφορά της καθεμιάς από αυτές. Επίσης, παρουσιάζουν και τη δομή του κεφαλαίου 36 με τη μορφή εννοιολογικού χάρτη.

5^η ώρα

Τέλος, στο 3^ο Φύλλο Εργασίας με οπτικό γραμματισμό επιχειρείται να αντιληφθούν το μέγεθος της ανάπτυξης των Αθηνών στην εποχή του Περικλή, να κατανοήσουν και

να επιχειρηματολογήσουν σχετικά με το γεγονός ότι η Αθήνα αποτελούσε μια υπερδύναμη της εποχής της. Επιδιώκοντας την ενσυναίσθηση των μαθητών, τους ζητούμε να περιγράψουν τα συναισθήματά τους ως αθηναίοι πολίτες που ζουν στην Αθήνα της εποχής του Περικλή.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Εισαγωγικό Φύλλο Εργασίας 1¹

1. Αν δώσετε στη μηχανή αναζήτησης της [Google](#) τις λέξεις – κλειδιά «Περικλέους Επιτάφιος» θα πάρετε περίπου 77.000 αναφορές. Ανάμεσα στις σελίδες που εμφανίζονται, εκτός από εκείνες που έχουν αμιγώς εκπαιδευτικό περιεχόμενο ή αναφέρονται σε μελέτες σχετικά με το έργο, θα εντοπίσετε και κάποιες άλλες «περίεργες» σελίδες που χρησιμοποιούν ολόκληρο το έργο ή χωρία του. Ιδιαίτερα μεγάλη είναι η εκμετάλλευση του λόγου από τα ιστολόγια “blogs”, ανάμεσα στα οποία και ένας σκακιστικός όμιλος (!). Ενδεικτικά δείτε τα εξής:

- [Θουκυδίδου, «Περικλέους Επιτάφιος λόγος»](#)
[πηγή: «Πανιώνιος: Κυανέρυθρο σκακιστικό blog»].
- [Περικλέους, «Επιτάφιος λόγος»](#)
[πηγή: «Αιώνια Ελληνική Πίστη»]
- [«Ανδρών επιφανών πάσα γη τάφος» - Θουκυδίδου, «Περικλέους Επιτάφιος»](#)
[πηγή: «Σκέψεις»].
- [Η ηθική διδασκαλία στον «Επιτάφιο» του Περικλέους](#)
[πηγή: «Πανικός»].
- [Θεατρική περιφορά του εθνικού μας «Επιταφίου»](#)
[πηγή: «Ναυτεμπορική»].
- [Απόσπασμα από τον «Επιτάφιο» του Περικλέους](#)
[πηγή: «Ελλήνων Παλιγγενεσία»].

¹ Όλο το Εισαγωγικό Φύλλο Εργασίας προέκυψε μετά τις υποδείξεις του Λάμπρου Πόλκα τον οποίο και ευχαριστώ.

Σίγουρα μπορείτε να κάνετε το ίδιο και να εστιάσετε το ενδιαφέρον σας σε αυτό που εντυπωσιάζει εσάς τους ίδιους. Να καταγράψετε, λοιπόν, πέντε τουλάχιστον διαφορετικές αναφορές και να συζητήσετε μεταξύ σας σχετικά με την επίδραση που εξακολουθεί να ασκεί σήμερα ο «Επιτάφιος». Μπορείτε να σκεφτείτε και όσα έχετε μάθει στο μάθημα της Γλώσσας για την [επίκληση στην αυθεντία](#).

2. Να μελετήσετε το παρακάτω κείμενο:

«Ακόμα και αν από τον κόσμο της κλασικής Αθήνας δεν μας είχε σωθεί τίποτε άλλο, ούτε κείμενο, ούτε αρχιτεκτόνημα, ούτε γλυπτό, ούτε αγγείο, έξω από τον επιτάφιο λόγο που καταχωρίζει ο Θουκυδίδης στο δεύτερο βιβλίο της ιστορίας του, και μόνο οι λίγες αυτές σελίδες θα αρκούσαν να μας αποκαλύψουν σε πόσο ύψος είχε φτάσει ο αθηναϊκός πολιτισμός στο δεύτερο μισό του 5ου π.Χ. αιώνα· να μας φανερώσουν ακόμα πόσο δυνατό ένιωθε ο Αθηναίος πολίτης το δεσμό του με την πόλη του και πόσο καλά ήξερε ποια τα δικαιώματα του και ποιες οι υποχρεώσεις του απέναντι της. Αν υπάρχει ένα κείμενο που να δίνει το αληθινό νόημα της δημοκρατίας και του πατριωτισμού, αυτό είναι ο Επιτάφιος [...]. Και κάτι άλλο: Ένας λόγος πανηγυρικός δεν έχει μοναδικό σκοπό να υμνήσει αυτά που έγιναν, αλλά και να φρονηματίσει, δείχνοντας αυτό που πρέπει να γίνει –να φρονηματίσει πλασματικά τους σύγχρονους ακροατές, ουσιαστικά όμως όλον τον μεταγενέστερο κόσμο, όταν μάλιστα έχουμε να κάνουμε με ένα κτήμα *ἐς αἰεί*, όπως η συγγραφή του Θουκυδίδη. Και είναι βέβαιο πως ο μεγάλος ιστορικός θέλησε να υψώσει μπροστά στον άνθρωπο όλων των καιρών και τόπων ένα ιδανικό ζωής, που αξίζει να παλέψει κανείς να το πραγματώσει, και ας μην τον αφήνει η ωμή ζωή να το πραγματώσει απόλυτα». (Ι. Θ. Κακριδής, «Ελλήνων λόγοι», Θεσσαλονίκη 1981, σελ. 173-179, βλ. [Βιβλίο εκπαιδευτικού, σ. 30 – 34.](#))

3. Να συνδέσετε όσα ο Ι. Θ. Κακριδής καταγράφει με όσα ανιχνεύσατε και παρατηρήσατε από τη διαδικτυακή αναζήτηση της προηγούμενης εργασίας. Σε ένα σύντομο κείμενο να αναφερθείτε στη διαχρονική επίδραση του «Επιταφίου».

Φύλλο Εργασίας 1

1. Να εισέλθετε στον ιστότοπο της [Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#) και ακολουθώντας τη διαδρομή *Αρχαία ελληνικά* → *Εργαλεία* → *Σώματα κειμένων* → *Ανθολόγιο αττικής πεζογραφίας* → *Κατάλογος κειμένων* → *Λυσίας* → *Επιτάφιος* και, στη συνέχεια, → *Δημοσθένης* → *Επιτάφιος* και να προβείτε στις ακόλουθες ενέργειες:
 - α. Να δημιουργήσετε έναν πίνακα με τρεις στήλες, όπου θα επικολλήσετε τα προοίμια των τριών «Επιταφίων».
 - β. Να σημειώσετε με διαφορετικό χρώμα τη θεματολογία του καθενός.
 - γ. Επίσης, να κρατήσετε μερικές πρόχειρες σημειώσεις σχετικά με τη διαφοροποίηση του Περικλή στο προοίμιό του.
 - δ. Επιπλέον, θα συμβουλευτείτε: τα προοίμια του «Μενέξενου» του Πλάτωνα από το βιβλίο του Γ. Μιστριώτη (σ. 45-47) που θα αναζητήσετε στην [ψηφιακή βιβλιοθήκη](#) του Πανεπιστημίου Κρήτης και του «Επιταφίου» του Υπερείδη (1-3) που θα βρείτε στην επιφάνεια εργασίας σας (εναλλακτικά και [εδώ](#) ή [εδώ](#)).
 - ε. Να δώσετε σε συνεχές κείμενο τις διαφορές του «Επιταφίου» του Περικλή από τους υπόλοιπους με τη μορφή άρθρου που δε θα υπερβαίνει τις 200 λέξεις με τον τίτλο: **«Καινοτόμος ο Περικλής στη δομή του *Επιταφίου*»**.
2. Στο κεφάλαιο 35 κυρίαρχος είναι ο ρόλος των αντιθέσεων. Να τις εντοπίσετε και να τις αποδώσετε σχηματικά χρησιμοποιώντας τον επεξεργαστή κειμένου.
3. Σύμφωνα με τον Περικλή το θέμα του «Επιταφίου» συνοψίζεται στις τρεις λέξεις: «επιτήδευσις», «πολιτεία», «τρόποι». Να αναζητήσετε τις λέξεις στον [Συμφραστικό Πίνακα Λέξεων](#) του Ανθολογίου Αττικής Πεζογραφίας της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα και να κατασκευάσετε από ένα λήμμα για καθεμιά προορισμένο να δημοσιευτεί σε λεξικό με τη σημασία των λέξεων.

Φύλλο Εργασίας 2

1. Ο Περικλής αναφέρεται σε εκείνους που δημιούργησαν το μεγαλείο των Αθηνών χωρίζοντάς τους σε τρεις κατηγορίες - γενιές:

- Πρόγονοι
- Πατέρες
- Σύγχρονοι

Χρησιμοποιώντας τη [μηχανή αναζήτησης](#) και αφού συμβουλευτείτε την παρακάτω ιστοσελίδα της «Ελληνικής Ιστορίας στο Διαδίκτυο» [για την αρχαιότητα](#), να δημιουργήσετε μια παρουσίαση – φωτογραφικό λεύκωμα που δε θα υπερβαίνει τις είκοσι διαφάνειες, θα συνδυάζει λόγο και εικόνα και θα περιλαμβάνει τα σημαντικότερα επιτεύγματα αυτών των γενεών.

2. Να αποδώσετε τη δομή του κεφαλαίου 36 με μορφή εννοιολογικού χάρτη χρησιμοποιώντας τα εργαλεία του επεξεργαστή κειμένου.

Φύλλο Εργασίας 3

1. Να συμβουλευτείτε τις παρακάτω ιστοσελίδες, ανοίγοντας και όλους τους υπερδεσμούς που περιέχονται σε αυτές:

- [Α΄ Αθηναϊκή Συμμαχία](#)
- Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών: [Σκοτεινοί αιώνες – Κλασικοί χρόνοι](#).

Να παρατηρήσετε τον παρακάτω χάρτη που απεικονίζει την Α΄ Αθηναϊκή ή Δηλιακή Συμμαχία, της οποίας ηγέτιδα δύναμη ήταν η Αθήνα.

Κατόπιν, να γράψετε ένα άρθρο με τίτλο: «Αθήνα: Η υπερδύναμη της εποχής της».

2. Στην πρώτη από τις παρακάτω δύο ιστοσελίδες βλέπετε μια εικονική περιήγηση στην αρχαία αγορά των Αθηνών. Στη δεύτερη θα βρείτε μερικές

πολύ ενδιαφέρουσες πληροφορίες σχετικά με την οικονομική ανάπτυξη των Αθηνών την εποχή που μελετάμε:

- Η αρχαία αγορά της Αθήνας: [χάρτης](#)
- [Εισαγωγή στην οικονομία της κλασικής Αθήνας](#).

Αφού λάβετε υπόψη σας σε όλα όσα είδατε και διαβάσατε, ξεκινώντας τη μελέτη του συγκεκριμένου Φύλλου Εργασίας να υποθέσετε ότι είστε ελεύθερος αθηναίος πολίτης της εποχής του Περικλή και να περιγράψετε τα συναισθήματα που βιώνετε ως πολίτης της Αθήνας.

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Το σενάριο θα μπορούσε να επεκταθεί με δραματοποίηση χωρίων του «Επιταφίου», να συνδυαστεί με το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας για τη διερεύνηση των μεθόδων της πειθούς και με το μάθημα της Ιστορίας για τη διερεύνηση των συνθηκών ανόδου των Αθηνών στην προ της έκρηξης του Πελοποννησιακού πολέμου εποχή. Επίσης, θα μπορούσε να επεκταθεί με τη συγκριτική μελέτη σύγχρονων επικήδειων λόγων αλλά και με τη σύγκριση με τον [λόγο του Αβραάμ Λίνκολν στο Gettysburg](#).

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Σκόπιμα οι δραστηριότητες που επιλέγονται είναι λίγες στον αριθμό για να μπορούν να υλοποιηθούν και να παρουσιαστούν σε μία διδακτική ώρα, έτσι ώστε να υπάρχει σχετική αυτοτέλεια δεδομένου ότι το μάθημα διδάσκεται για μία ώρα εβδομαδιαίως. Το πρόβλημα του διαθέσιμου και διατιθέμενου χρόνου εξακολουθεί να αποτελεί δυσκολία στην εφαρμογή παρόμοιων σεναρίων.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βαρμάζης, Ν. Δ. 1999. *Διδακτική των αρχαίων ελληνικών. Από την παράδοση στην ανανέωση της διδακτικής μεθόδου*. Αθήνα: Πατάκης.

Κουτσογιάννης, Δ. 2008. «Διδακτική Φιλολογικών μαθημάτων και ΤΠΕ: Εισαγωγή & Θεωρητικό πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας και αξιοποίηση των ΤΠΕ». Στο *Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στη χρήση και αξιοποίηση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία: Επιμορφωτικό υλικό για την εκπαίδευση εκπαιδευτικών*, τεύχος 3: Κλάδος ΠΕ 02. Πάτρα: ΕΑΙΤΥ, σελ. 53 - 81.

<http://blogs.sch.gr/evstamou/files/2008/09/ylikope02.pdf>

Ξωχέλλης, Π. 2005. *Ο εκπαιδευτικός στον σύγχρονο κόσμο*. Αθήνα: «Τυπωθήτω» - Γ. Δαρδανός.

Φλουρής, Γ. 2002. «Αναζητώντας ένα νέο πλαίσιο διαμόρφωσης αρχών σχολικής μάθησης και διδασκαλίας: επιπτώσεις στην εκπαιδευτική έρευνα». Στο *Μάθηση και Διδασκαλία: Σύγχρονες ερευνητικές προσεγγίσεις*. Συμπόσιο – Επιμορφωτικό Σεμινάριο, 18 – 20 Δεκεμβρίου 1998, Ευρωπαϊκό Κέντρο Δελφών. Αθήνα: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, 13 - 46.

Χοντολίδου, Ελ. 1999. «Εισαγωγή στην έννοια της πολυτροπικότητας», *Γλωσσικός Υπολογιστής* 1 (1), 115 – 118.

<http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/thematikes/3/index.htm>